

LJEPOTA

(Iz Enciklopedijskog
leksikona Kur'ana*)

Prof. dr. Enes KARIĆ

Sažetak

Kur'an u pravom obilju spominje mnoštvo riječi koje označavaju ljepotu, i koje su kasnije, u mnogim djelima povijesnog islama, postale "estetički" termini.

Također, preliminarno treba istaknuti: Sam Kur'an o sebi tvrdi da je "govor" ili "rijek" koji "pobuđuje divljenje", tj. razmišljanje i kontempliranje o čudu. Za posebnu duhovnu "civilizaciju", džine (al-Ġinn), navodi se da su kazali: "Mi smo zbilja Kur'an, koji divotu/čudo pobuđuje, slušali..." (إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا - al-Ġinn, LXXII:1). U islamskoj kulturi i civilizaciji Kur'an se raskriva(o) ne samo kao knjiga vjere, izvora prava i obredoslovlja, već i kao knjiga koja pobuđuje divotu. Ova odrednica iz našeg Enciklopedijskog leksikona Kur'ana ukazaće, u najkraćem, kako Kur'an govori o ljepoti, divoti, čuđenju, divljenju, te o prostranstvima i horizontima u kojima Kur'an raskriva ljepotu.

* Ovo djelo je u pripremi

Ne samo da je kazivajuća forma Kur'āna u sebi jedno obilno očitovanje ljepote, već je Kur'ān i spletom svojih tema knjiga koja bogato oslovljava *ljepotu* kao spektar fenomena usred kojih stanuje i prebiva čovjek i čovječanstvo, ali ti spektri fenomena jednako tako stanuju i u čovjeku. Temeljna "drevna" arabljska riječ za ljepotu (*ġamāl* - جَمَالٌ) u Kur'ānu se spominje u vezi sa karakterističnim čovjekovim radovanjem jednom zadivnom prirodnom prizoru, ili *doživljaju ljepote* u činu "vraćanja stočnoga blaga sa ispaše ili kad se stoku vodi na ispašu".

وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرْبِحُونَ وَحِينَ تُسْرِحُونَ ﴿٦﴾

"A stvorio je [Bog] i stoku; u njoj vam je zaštita od studa, i druge koristi, a stokom se i hranite! U njoj vam je i *gizda/ljepota* kad je sa ispaše vraćate i kad je na ispašu gonite". (*An-Nabl*, XVI:5-6).

Klasični rječnici Kur'āna, na primjer onaj od al-Iṣfahānija, riječ *ġamāl* (جَمَالٌ) definiraju kao "izobilnu ljepotu (*mnogu divotu!*)" (الْجَمَالُ: الْحُسْنُ) (الْكُنْيَةُ).¹

Također, na čin čovjekova *divljenja* ili *zadivljenosti* (إِعْجَابٌ) prizorima i fenomenima Ovog svijeta ukazuje se u suri "Željezo" (*al-Hadīd*, LVII:20), gdje se veli da Ovaj Svijet jeste "nalik kiši, bilje od nje [čak i] nevjernike *zadivljuje*". (كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ بِنَاتِهِ).

Ljepota kao činjenica prirode, kulture, nutarnje svijesti

Prethodne napomene ukazuju da najveći broj riječi Kur'āna koje govore o ljepoti, ili nekim od aspekata ljepote, upućuju na Prirodu i njene fenomene. Ali, kako ćemo vidjeti, u Kur'ānskom pogledu na svijet prelijevaju se jedna u drugu ljepote "stvorene" čovjekovom rukom i ljepote koje čovjeka oslovljavaju iz Prirode. To vidimo i po Kur'ānskoj upotrebi riječi *nakit* (*zīnah* - زِينَةٌ), naime, Kur'ān, iako ukazuje na činjenicu korištenja *nakita* kao otkrića kulture, tu riječ i njene značenjske sadržaje izvorno prepoznaje u ljepoti Prirode.

1 Ar-Rāgib al-Iṣfahānī, *Muḡamu mufradāti l-Qur'ān*, izd. Dāru l-fikr, Bejrut, 1972., ô. 95.

Tako se *zīnah* (زِينَةٌ), to jest *ukras, nakit*, spominje na jedanaest mjesta u Kur'ānu, ali je primjer, u suri "Pećina" (*al-Kahf*, XVIII:7), iznimno uočljiv jer izjavljuje da je sva *Zemlja urešena nakitom*: "Doista smo Mi sve što na Zemlji postoji njoj kao *nakit* stvorili." (إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا).

Ali je i nebo, prema Kur'ānu, u cijelosti u *zīnatu* ili *nakitu* zvijezda! Sura "Redovi" ili aṣ-Ṣāffāt (XXXVII, 6) svečano izjavljuje:

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ – *Mi smo nebo najbliže vama ukrasili ukrasom zvijezda!*

Nakit u značenju (zlatnih, srebrenih...) narukvica, prstenja, zatim biser(ja) i sl. spominje se u Kur'ānu riječju *hilyah* (حِلْيَةٌ). Tako se u suri "Pčele" (*an-Nahl*, XVI:14) ukazuje da je Bog ljudima potčinio more, "e da iz njega nakit (biserje) vadite kojim se ukrašavate" (وَوَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا).

U vrlo sličnom značenju Kur'ān spominje i riječ *zubruf* (زُخْرُفٌ) u širokom značenju *uresa* ili *ukrasa*, odnosno predmeta od *ukrašena zlata*. (Ima mišljenja da riječ *zubruf* označava onaj nakit ili ures koji ljudi spravljaju isključivo od zlata, nakit koji nije posljedica djelovanja Prirode). Al-Iṣfahānī definira *az-zubruf* kao "ukrašeni, izrezbareni nakit" (الزُّخْرُفُ الزَّيْنَةُ الْمُرَوَّفَةُ), a onda odmah dodaje da se zlato naziva *zubruf* (زُخْرُفٌ) (وَمِنْهُ قِيلَ لِلذَّهَبِ زُخْرُفٌ),² jer je zlatni nakit obično urešen, "izrezbaren". Arne A. Ambros tvrdi da Kur'ānska riječ *zubruf* (زُخْرُفٌ) znači, prije svega, "izrađevine od zlata" (*works of gold*).³ Abdullah Yusuf Ali tu riječ prevodi engleskom sintagmom *the gold adornments*.⁴ Poglavlje Kur'āna XLIII nosi ime "Ukras", *az-Zubruf* (الزُّخْرُفُ). Karakteristično je da se riječ *zubruf* (زُخْرُفٌ) spominje svega četiri puta u Kur'ānu, tri puta u "negativnom" kontekstu (u vezi sa idolopoklonicima, zatim sa šejtanom/sotonom, te sa nevjernujućima općenito), a samo jednom u "pozitivnom"

2 Al-Iṣfahānī, str. 216.

3 Arne A. Ambros, Stephan Prochazka, *A Concise Dictionary of Kurānic Arabic*, izd. Reichert Verlag, Wiesbaden, 2004., p. 121.

4 Usp. *The Holy Qur'ān*, translated by Abdullah Yusuf Ali, izd. Wordsworth Classics of World Literature, Birmingham, 2000., p. 416.

kontekstu: ukrasi Zemlje ili njeno rastinje i bilje nazivaju se *zubruf* (زُخْرُفٌ).

U "Noćnom putovanju" (*al-Isrā'*, XVII:93) idolopoklonici traže od Vjerovjesnika Muhammeda (a.s.) da "treba da ima kuću od ukrasa/zlata" (وَأَنْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ), pa će oni onda u njega povjerovati. K tome, u suri "Stoka" (*al-An'ām*, VI: 112) veli se da sotone, đavli, šejtani... bajaju svojim prijateljima "urešenim/kitnjastim riječima" (*zubruf al-qawl* – زُخْرُفُ الْقَوْلِ). Ovim se (u)kazuje da često "kitnjaste besjede" mogu biti privlačne i zavodljive, ali njihova je posljedica loša. Mohammed Marmaduke Pickthall sintagmu *zubruf al-qawl* prevodi kao *plausible discourse*,⁵ time hoće ukazati na intenciju "slatkorječivosti" u sintagmi *zubruf al-qawl*. U samoj suri XLIII ili *az-Zubruf* (الرُّخْرُفُ), u stavcima 33-34., navodi se jedna iznenađujuća tvrdnja o ljudskoj naravi općenito, njenoj sklonosti ka srebru, zlatu i nakitu (ili *srebroljupstvu*). Naime, gotovo bi svi ljudi postali poricatelji Boga ukoliko bi vidjeli da oni koji već Boga poriču posjeduju "krovove kuća od srebra" (سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ), te "od zlata ukrase" (وَزُخْرُفًا). Ali, Bog takvo što neće dati, već iskušava ljude kako u njihovom vjerovanju tako i u nevjerovanju.

U svome insistiranju na ljepoti kao prirodnoj, kulturnoj, tjelesnoj i nutarnje duhovnoj činjenici Kur'an na više mjesta spominje jednu važnu staroarapsku riječ za "lijepo", naime: (*tayyib* – طَيِّبٌ).

Na primjer Kur'anska riječ *tayyibāt* (طَيِّبَاتٌ) su "lijepa jela" ili ljepote uopće, kao i "lijepo", "čedne", "neporočne" žene. ("Neporočni", "čedni" muškarci nazivaju se *aṭ-tayyibūn* – الطَّيِّبُونَ - vidjeti niže). U V. suri (*al-Mā'idah* ili "Trpeza") izričito se riječ *tayyibāt* koristi da se ukaže na *ljepote* općenito, naime: "O vjernici, ne zabranjujte sebi *ljepote* koje vam Bog dozvolio je!"

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرَمُوا طَيِّبَاتٍ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ

Naspram ovako kazanog "lijepog" (*aṭ-tayyib*), Kur'an spominje "ružno" (*al-habīṭ* – الْحَبِيبُ), ukazuje se (sura *Āli Imrān* ili "Porodica 'Imrānova",

III:179.) da sām Bog razlučuje "lijepo" (*dobro*) od "ružnih" (*zlih*) ljudi.

...حَتَّى يَمَيِّزَ الْحَبِيبَ مِنَ الطَّيِّبِ...

Također, prema Kur'anu, nije jednako to što je "ružno" i to što je "lijepo" (لَا يَسْتَوِي الْحَبِيبُ وَ الطَّيِّبُ), objelodanjuje se u suri *al-Mā'idah* ili "Trpeza" (V:100.). To znači, *ružni/zli ljudi* nisu ravni *lijepim/dobrim* ljudima. Kur'an oslovljava čestite (*dobro*) muškarce nazivom *aṭ-tayyibūn* (الطَّيِّبُونَ), također čestite (*dobro/čedne*) žene naziva *aṭ-tayyibāt* (الطَّيِّبَاتُ), usp. sura *an-Nūr* ili "Svjetlost" (XXIV:26.).

Educirajući ljude u mnoštvu "estetskih gradacija", na jednome mjestu (sura *Luqmān*, XXXI, 19) u Kur'anu se snažno potcrtava da je "revanje margarca" (*ṣawtu l-ḥamīr* - صَوْتُ الْحَمِيرِ) – najružniji glas (*ankaru l-aṣwāt*).

S ciljem razbuđivanja nutarnjih čula za mnogolike razine i aspekte ljepote, čitav je spektar upotrebe izvedenica iz "lijepog" (čednog, čestitog) ili *aṭ-tayyib* (الطَّيِّبُ) u Kur'anu. Taj spektar obuhvata:

- prirodu,
- kulturu,
- tijelo, i
- duhovni život.

Na primjer, sam život kao "ugodan" i "lijep" (*ḥayātan tayyibatan* – حَيَاةٌ طَيِّبَةٌ) u Kur'anu se spominje u suri *an-Naḥl* ili "Pčela" (XVI:97.). Potom Kur'an priznaje status ljepote na mnogo razina u Postojanju (Ovog i Onog svijeta). Tako sura *Āli Imrān* (III:38.) spominje "lijepo potomstvo" (*durriyyah tayyibah* – ذُرِّيَّةٌ طَيِّبَةٌ), sura *Yūnus* (X:22.) navodi "lijep/ugodan/blagi vjetar" (رِيحٌ طَيِّبَةٌ) kao svojevrsni primjer [nevidljive] ljepote Prirode, k tome, "lijepo stablo" (*ṣaḡarah tayyibah* – شَجَرَةٌ طَيِّبَةٌ) spominje se u suri *Ibrāhīm* (XIV:24.), kao pojava koja je vidljiva diljem čovjekovih prostora življenja i stanovanja, potom se, na istom mjestu, "lijepo stablo" uspoređuje s "lijepom riječi" (*kalimah tayyibah* – كَلِمَةٌ طَيِّبَةٌ), gdje se vidi povezivanje prirodnih i kulturnih razina. Sedma sura *al-A'rāf* ili "Bedemi" (VII:58.) navodi spomen "lijepoga i čistoga kraja" (*al-balad aṭ-tayyib* – الْبَلَدُ الطَّيِّبُ), dok sura *Saba'* ("Kraljevstvo od Sabe") (XXXIV:15.) ukazuje na

⁵ Mohammed Marmaduke Pickthall, *The Meaning of the Glorious Koran*, izd. Penguin books, London, New York (bez godine izdanja), p. 116.

"lijep kraj(olik)" (*baldah tayyibah* – بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ). Štaviše, mnoge ljepote (u)sred kojih žive minerali, biljke, životinje i čovjek, ne ostaju samo kod njih, stvaranja! Naime, sura "Stvoritelj" ili *Fāṭir* (XXXV:10) izričito kaže: "K Bogu se penje/uzdiže Riječ Lijepa" (*al-kalimu ṭ-tayyibu* – الْكَلِمُ الطَّيِّبُ), to jest ljepota transcendentalno vodi k Bogu, ona uzdiže, raskriva prostranstva ugone i radosti.

Kur'ān snažno razbudi čovjekova nutarnja i vanjska čula spram ljepote, kao i želje, da kao biće stanovanja treba da "stanuje usred ljepote". Tako sura aš-Šaff ili "Red", LXI:12., spominje "nastambe divne" (*masākin tayyibah* – مَسَاكِن طَيِّبَةٌ).

Niti jedna druga riječ u Kur'ānu koja označava ljepotu, dobrotu, čednost..., nije zastupljena na ovoliko mjesta kao riječ *aṭ-tayyib* sa njenim izvedenicama.

U opisima/prozorima izdašne ljepote raja ili *Ġannata* (جَنَّةٌ) u Kur'ānu je čovjek, *rajski stanovnik*, pokazan kao lijepo biće usred visoke kulture koju saodređuje i samjerava ljepota.

Stanovnici raja ne piju iz ruke, ne, nipošto! Rajske stanovnici piju iz "čaša i ibrika" (*bi akwāb wa abārīq* – بِأَكْوَابٍ وَ أَبَارِيقٍ), kao i iz pehara (*ka's* - كَأْسٌ).⁶ Oni sjede na "sjedištima postavljenim" (*alā sururin mawḍūnatin* – عَلَى سُرُرٍ مَّوْضُوعَةٍ),⁷ stanovnici raja "nagizdani su narukvicama od zlata i dragulja (*yuhallawna fibā min asāwira min dahabin wa lu'lu'ā...*), a u njima [rajskim baščama] svila im je odjeća (*wa libāsuhum fibā ḥarīr*)."⁸ Itd.

Sura "Tegobna nevolja" ili *al-Gāšiyah* (LXXXVIII: 12-16) sugestivno spominje izvor vode pokraj kojeg su postavljeni divani. "Medij vode" ovdje je istaknut jer, u islamskom pogledu na svijet, Priroda posredstvom vode zakoračuje u kulturu, a kultura se, posredstvom vode vraća u Prirodu. Evo opisa Raja (zapravo se radi o opisu visoke kulture stanovanja u islamu):

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ – U njoj [rajskoj bašči] je izvor koji stalno teče,

فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ – u njoj su divani uzdignuti!

6 Qur'ān, *al-Wāqī'ah*, LVI, 18.

7 Qur'ān, *al-Wāqī'ah*, LVI, 15.

8 Qur'ān, *al-Ḥaġġ*, XXII:23.

وَ أَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ – i pehari postavljeni!

وَ تَمَارِيقُ مَّصْفُوفَةٌ – i jastuci poredani!

وَ زَرَائِبِي مَبْنُوتَةٌ – i ćilimi rasprostrti!

I tako dalje. S druge strane, Pakao (*Ġahannam* - جَهَنَّمَ) je opisan kao ružno i odvratno mjesto, sa posudama punim pomija/splačina, mjesto zadimljeno i sa usplamtjelom vatrom, bez svježine.

Nesumnjivo je da su visoke muslimanske kulture, poglavito one gradskoga tipa, stoljećima svoj uzor u *prevodenju ljepote* u vrtove, dvorišta, divane i prostore stanovanja, imale prije svega u Kur'ānskim deskripcijama raja.

U Kur'ānu je karakteristično i navođenje sintagme "dozvoljeno i lijepo" (*ḥalālān tayyiban* – حَلَالًا طَيِّبًا) što se vidi na nekim mjestima (npr. u *al-Mā'idah*, V:88.). Time se za riječ *ḥalāl*, uz njeno "pravno" važenje, osigurava i *jamstvo ljepote*. Naime, ono što je *ḥalāl* treba da istovremeno bude i lijepo, a i lijepo treba da bude *ḥalāl*. To je intenzivno naglašena poruka upotrebe riječi *ḥalāl* u Kur'ānu.

Planovi prirodnih ljepota

Priroda koju sa svojih stranica promovira Kur'ān prepuna je znakova (*āyāt*) koji ukazuju na Boga. Sam Bog se kroz stranice Kur'āna opisuje u "najljepšim imenima" (*al-asmā'u l-ḥusnā* - الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى),⁹ na mnoštvu mjesta u Kur'ānu Bog se opisuje kao *al-muṣawwir* (الْمُصَوِّرُ), Koji daje lijep oblik, koji oblikuje lijepo, Koji je Divan, Zadivan (*al-Badi'u* - الْبَدِيعُ), Uzvišen (*al-'Alīyyu* - الْعَلِيُّ), Veličanstven (*al-Ġalīlu* - الْجَلِيلُ).

Kur'ān snažno potcrtava da je Priroda, cijeli Svemir, jedan veliki zavičaj ljepote i savršenstva. Kur'ān izjavljuje da je Bog "Onaj koji je lijepom dao [*aḥsana*] svaku stvar koju stvorio je!" (*As-Sağda*, XXXII, 7).

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ

I sljedeći ayat koji navodimo, u glagolskoj formi spominje *savršenstvo* ili *itqān* (إِتْقَانٌ) u Božijem stvaranju Univerzuma.

وَتَرَى الْجِبَالَ حَسْبَهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ

صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَنْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ

9 Qur'ān, *al-A'rāf*, VII, 180.

"A ti vidiš planine i misliš da su one nepomične, a one hodom oblaka hode! Božije je to djelo (أَتَقَنَ... (أَتَقَنَ) Koji savršeno je dao sve¹⁰ (صُغِيَ اللّٰهُ)

Ovu utkanost "savršenstva" ili *itqāna* (إِتْقَانًا) u Prirodu Kur'an na mnogo mjesta neodoljivo snažno raskriva. Tako se u suri *al-Hiğr* (XV:16.) kaže da su "sazviježđa" (*burūğ* - بُرُوجٌ) posljedica "Božijega činjenja", ali to činjenje nije bahata snaga, niti besciljno bahuljanje, već Božansko stvaranje koje se obavezalo na "ljepotu", jer "za [ljudske] vidoce sazviježđa su lijepa, urešena".

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ
"A Mi smo na nebu sazviježđa stvorili,
i za vidoce ih ukrasili (وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ)."

U stavicima Kur'ana u kojima se opisuje stvaranje čovjeka [kao bića koje ima i tijelo] koriste se riječi *taqwīm* (تَقْوِيمٌ), "srazmjer, simetrija (koja je lijepa)", rabi se glagol *sawwā* (سَوَّى), "ujednačiti srazmjerno", zatim *adala* (عَدَلَ), "stvoriti nešto skladno", itd.

Također, u izravnom oslovljavanju prirodnih ljepota u Kur'anu nalazimo spomen "boje" (*lawn* - لَوْنٌ) ili "boja" (*alwān* - أَلْوَانٌ). Sura *al-Fātir* (XXXV:27-28.) u iznimno svečanom tonu izjavljuje "da Bog s neba vodu spušta, pa Mi pomoću nje izvodimo plodove raznolikih boja (فَأَخْرَجْنَا بِهٖ ثَمَرَاتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا), a ima i planina bijelih i crvenih puteva, raznolikih boja, i onih tamnih, crnih!" (وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ).

Draž ovih ulomaka Kur'ana nahodi se u *spomenu vode* (kao začudne tečne tvari bez boje, okusa i mirisa), te potom u izravnom *spomenu raznolikih boja*.

Voda je u bojama *nevidljivo prisutna*, ali ona konstituira boje u njihovu nastanku, zapravo: voda presudno saodređuje boje. Time se sugeriraju putevi kako odmišljati Božije stvaranje i "Božije prisustvo" u svijetu.

Sam Raj (*ğannat* - جَنَّةٌ) u Kur'anu se opisuje kao obilje izvora, i kao carstvo tekuće i žuboreće vode. Kako je to pokazao Alija Bejtić u svome radu *Ideja lijepog u izvorima islama*,¹¹ izvori rajski u

¹⁰ Qur'an, *an-Naml*, XXVII:88.

¹¹ Usp. Alija Bejtić, *Ideja lijepog u izvorima islama*,

Kur'anu imaju svoja osobna imena, oni su izvjesne osobnosti, subjektiviteti: *Kāfūr* (كَافُورٌ), *Zanğabil* (زَنْجَبِيلٌ), *Tasnīm* (تَسْنِيمٌ), itd. Sva ta imena ukazuju na časovito izbijanje svježe vode, na šumno kuljanje njenih rukavaca, na izlivanje pitke vode na sve strane.

U vezi sa izvorima vode u Kur'anu na mnogo mjesta spominju se zajedno *vrtovi* i *bašče*. U suri *ar-Rahmān* (LV, 64) spominje se motiv snažnih izvora u svježim baščama - *mudhāmmatān* su - "dvije modrozeleno bašče" sa obiljem vode. Također, u istoj suri (āyat 48.) daje se snažna slika "bašče sa razgranatim šumarcima/stablima" (دَوَاتَا أَفْتَانٌ).¹²

U detektiranju ljepote Kur'an u više navrata ukazuje na Zemlju (u njenoj mnogostrukoj planetarnoj cjelini.) Biljni svijet, naime floralno (iz) obilje Zemlje, sugestivno se ističe na mnogo mjesta u Kur'anu. Tvrdnja Kur'ana o "svakovrsnom bilju prelijepom" vidljiva je u āyatu: "I po Zemlji da nikne svakovrsnog bilja prelijepog Mi smo dali... (وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ) - Qāf, L, 7). Ulomak *min kulli zawğin bahiğ* akcentat težišno smješta na riječ *bahiğ* (بَهِيجٌ) koja je i u svojoj glasovnoj "tonalnosti" neodoljiva.

Naime, riječ *bahiğ* (بَهِيجٌ) dva puta se spominje u Kur'anu u značenju "divote", "ljepote", "krasote".

Kur'an spominje raznovrsne biljke i voće, recimo smokvu (*at-tīn* - التَّيْنُ), maslinu (*az-zaytūn* - الزَّيْتُونُ), šipak (*ar-ruḡmān* - الرُّغْمَانُ), tikvu (*yaqṭīn* - يَقْطِينٌ), itd. Sva ta raznovrsnost uključuje i raznovrsnost boja, okusa, mirisa, itd., to jest - raznovrsnost ljepote na razinama vida, okusa, mirisa...

Al-Işfahāni tvrdi da Kur'anska riječ *bahğat* (بَهْجَةٌ) znači "ljepota boje i očitovanje radosti" (الْبَهْجَةُ حُسْنُ اللَّوْنِ وَظُهُورُ السُّرُورِ).¹³ Ovo tumačenje Al-Işfahāni daje i pritom navodi āyat (*An-Naml*, XXVII, 60) koji govori o "vrtovima punim ljepote/divote" (حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ).

¹² "Prilozi za orijentalnu filologiju" (POF), XXIV, Sarajevo, 1974., str. 33.-54.

¹³ O ovome šire u Alija Bejtić, isto, str. 44.

¹⁴ Al-Işfahāni, isto, š. 61.

Ljepota čovjeka i poruke moralne ljepote

Dakako, sve što Kur'an kazuje o ljepoti u svojim nepreglednim planovima (Univerzum, Svemir, Sazviježđa, Nebesa, Sunce, Zemlja, Mjesec, voda, flora i fauna, čovjek...) u vezi je s razbuđivanjem čovjeka spram ljepote kao znaka Božijega. "Bog [Allāh] je lijep i voli ljepotu" (إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ وَيُحِبُّ الْجَمَالَ), često se navodi izreka Vjerovjesnika Muhammeda (a.s.).¹⁴ Ljepota čovjeka posebna je poruka stranica Kur'ana, sura Vjernik ili *al-Mu'min* (XL:64) poručuje: "Pa vas je [Bog] oblikovao (وَصَوَّرَكُمْ), i vaš lik *lijepim* dao (فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ), i ljepotama (الطَّيِّبَاتِ) vas opskrbio!"

Ovaj *āyat* ukazuje na vrstu ljepote koju Kur'an oslovljava riječju *ḥusn* (حُسْنٌ) ili *ḥasan* (حَسَنٌ), što ujedno znači i *ljepota* i *dobrota*.

Na mnogobrojnim horizontima ljepote o kojima Kur'an govori čovjek je istaknut na onom najbližem, Kur'an u više navrata ukazuje na čovjekov sklad, uspravnost njegova tijela, te obličje koje je posljedica Božijeg izbora.

O čovječe šta te obmanjuje glede tvoga Gospodara plemenitoga?!" (يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّبَكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ

"Koji te je stvorio, i skladnim i uspravnim te učinio!"

"i u obličju kakvom je htio tebe je sastavio?"¹⁵

Ljepota čovjeka izravna je posljedica stvoriteljskog čina Božijega ili stvoriteljskoga čina "Plemenitog Gospodara" (رَبِّهِ الْكَرِيمِ). U mozaiku Kur'anske "estetike" pomalja se intencija vjere kao čovjekova dūga Bogu za taj Njegov izdašni stvoriteljski čin.

K tome, osim raspoznavanja ljepote/dobrote na sebi, čovjek je itekako dužan da *lijepo* i *ljepotu* raspozna u svojim činima/djelima. Kur'an opetovano izjavljuje: Kao što lijepo ili *aṭ-ṭayyib* stoji naspram ružnog ili *al-ḥabīṭ* (الْحَبِيبُ), tako naspram lijepog kao *al-ḥasanu* (الْحَسَنُ) stoji ružno ili zlo, *as-sū' u* (السُّوءُ). To se izravno vidi u sljedećem *āyatu* (*Fātir*, XXXV:8):

"Ružna njegova [čov-

vjekova] djela ((سُوءٌ عَلَيْهِ) pričinjavaju mu se lijepim (حَسَنًا))." Ovdje na jednom mjestu imamo moralno osvješćivanje kroz diskurs o ljepoti, naime *zīnah*, *ḥasan* i *sū'u*.

Ljubav za nakitom prerasta u porok, a može završiti i u idolopoklonstvu najtežeg oblika. "Zlatno tele" bilo je "izljeveno" od zlatnog nakita [Mūsāova] naroda ((رَبِّنَا الْقَوْمِ), kaže Kur'an (*Tā Hā*, XX:87).

Kur'anski rijek je prepun takvih kazivanja koja njedre gradaciju ljepote (i onog što joj je suprotnost). K tome, u Kur'anu se veoma često spominje i riječ *karīm* (كَرِيمٌ), koja njedri poruku "plemenitosti", "darežljivosti", "izdašnosti", "duševnosti."

Al-Karīm (الْكَرِيمُ) je Božansko svojstvo, naime: Bog je "plemenit", "darežljiv". Čovjeku se obećava ugodno boravište ili "plemenito mjesto/položaj" (*maqām karīm* – مَقَامٌ كَرِيمٌ),¹⁶ zatim izobilna i plemenita opskrba (*rizq karīm* – رِزْقٌ كَرِيمٌ),¹⁷ itd. Kur'an, također (Yūsuf, XII, 83.), ističe da je "strpljenje lijepo" (فَصَبْرٌ جَمِيلٌ), poručuje [posredstvom Muhammeda a.s.] čovjeku: -فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا - "Zato se ti strpi strpljenjem lijepim!" (*al-Ma'āriḡ*, LXX, 5).

Ljepota – put ka Bogu (zauviječnoj ljepoti)

Prema al-Iṣfahāniju, "dvije su vrste ljepote: jedna je ona ljepota kojom se odlikuje čovjek u svojoj duši, tijelu ili djelu (činjenju).¹⁸

وَدَلِّكَ صَرِيحًا: أَحَدُهُمَا: جَمَالٌ يَخْتَصُّ الْإِنْسَانَ بِهِ فِي نَفْسِهِ أَوْ بَدَنِهِ أَوْ فِعْلِهِ.

Prema al-Iṣfahāniju, "druga vrsta ljepote jeste ona kojom se stiže do nečeg drugog."

وَالثَّانِي: مَا يَتَوَصَّلُ مِنْهُ إِلَى غَيْرِهِ.

Ljepota vodi k Bogu kao Neprolaznoj, Vječnoj Ljepoti, poruka je ovih al-Iṣfahānijevih fragmenata. Po tome kako su Kur'anska kazivanja o ljepoti saopćena i načinu kako su stilizirana, razvidno je da je skrivena poruka Kur'ana u tome kako sva ljepota dolazi od Boga. "Kur'ansko estetsko" prepliće se sa onim moralnim. Dobrota je lijepa, ljepota je dobra. To je prva poruka Kur'anskih ulomaka o ljepoti.

¹⁶ Qur'an, *aṣ-Ṣū'arā'* (XXVI:58).

¹⁷ Qur'an, *al-Anfāl* (VIII:4).

¹⁸ Al-Iṣfahānī, isto, š. 95.

¹⁴ Usp. Ṣaḥīḥu l-Muslim, *Kitābu l-imān*, bāb, 93/1.

¹⁵ Qur'an, *al-Infītār*, LXXXII, 6. – 8.

Druga poruka sadržana je u poruci o prolaznosti Ovoga svijeta, pa i ljepote na njemu. Kad Kur'an govori o ljepoti, podsjeća nas na nizove gradacija prolaznosti. Bilje je lijepo, njime sva Zemlja ustreperi, ali ga pogodi prolaznost, pa ga na kraju vija nevidljivi vjetar, i sve nestaje netragom – često se tako kaže ili izdaleka poručuje u Kur'anu.

Prolaznost, pa i prolaznost ljepote, je integralno svojstvo stvorenja. Bog je za sebe zadržao vječnost. Sljedeći Kur'anski redovi upravo nas na to podsjećaju:

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي
الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ
عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ
بِهِمْ دَعَاؤُا لِّلَّهِ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنِ أُجِيتْنَا مِنْ هَلْدِهِ
لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ

"Bog vam podaruje da kopnom i morem hodite i kad u lađama ste koje s blagim vjetrom (بَرِيحٍ طَيِّبَةٍ) plove i putnici se tome na njima razvesele,

olujni vjetar (رِيحٌ عَاصِفٌ) puhne i valovi na njih zapljusnu sa strana svih, i oni pomisle da će popljeni biti, tad Boga najiskrenije mole... (Yūnus, X:22)

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌّ وَلَهُمْ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ
وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ
نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُمْصِرًا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ
عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا
إِلَّا مَتَاعُ الْعُرُورِ

"Znajte da je Život na Ovom svijetu igra (لَعِبٌّ), i (zabava لَهُوَ), i gizda (زِينَةٌ), i gordo nadmetanje (تَفَاخُرٌ) među vama, i nadmetanje u mnoštvu imetaka i djece (تَكَاثُرٌ)! Nalik je kiši, bilje od nje nevjernike

zadivljuje (أَعْجَبَ الْكُفَّارَ), i ono potom, nakon kiše, uzbuja (يَهِيجُ), ali ga zatim vidiš požutjela i potom sasušeno biva (حُطَامًا) ... (Al-Hadīd, LVII:20)

Summary الموجز

THE BEAUTY الجمال

(FROM THE ENCYCLOPAEDIC LEXICON OF THE QUR'ĀN) (من المعجم الموسوعي للقرآن الكريم. الذي يعدّه كاتب المقال)

Enes Karic, PhD أنس كاريتش

The Qur'ān mentions abundance of terms that signify beauty and these have in the history of Islamic works become the very terminology of "aesthetics". We should also here mention that the Qur'ān speaks of itself as "a speech" or "a word" that "evokes admiration" that is contemplation and reflection upon its miraculous nature. About the spiritual "civilisation", Gīnn is mentioned that they said: "Verily, we have listened to the Qur'ān that evokes admiration...." (إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا) - *al-Gīnn*, LXXII:1). In the Islamic culture and civilization Qur'ān discloses itself not only as a book of faith, a source of law and religious rituals, but also as a book that evokes admiration. This guideline taken from our *Encyclopaedic lexicon of the Qur'ān*, will in short, indicate the manner in which the Qur'ān speaks of beauty, wonder, admiration, marvel as well as to spaces and horizons upon which the Qur'ān discloses *the beauty*.

يذكر القرآن الكريم وبغزارة. الكثير من المفردات والألفاظ
المعتبرة عن الجمال. التي أصبحت فيما بعد مصطلحات
"جمالية" في الكثير من الأعمال الإسلامية التاريخية.
ويجدر بنا أيضا. أن نقول بصورة أولية: إن القرآن ذاته يتحدث
عن نفسه بأنه "كلام" أو "حديث" "يثير الإعجاب أو يبعث
على الاستعجاب" أي يبعث على التفكير والتفكير بهذه
العجائب. ويحدثنا القرآن الكريم عن حضارة روحانية خاصة
(عالم الجن) بأنهم قالوا: {... إنا سمعنا قرآنا عجابا} (الجن:
1). وفي الثقافة والحضارة الإسلامية يفصح القرآن الكريم
عن نفسه. ليس فقط كتابا دينيا ومصدرا للتشريع وأحكام
العبادات. بل وكتابتا يثير الإعجاب. وباختصار فإن هذه العبارة
تشير في المعجم الموسوعي للقرآن الكريم الذي نعمل عليه.
إلى أن القرآن الكريم يتحدث عن الجمال. والروعة. والعجب
والإعجاب. وعن الفضاءات والأفاق التي يكشف القرآن الكريم
"الجمال" في أرجائها.